

Kansy, Andrzej

Juliusz Słowacki w zbiorach Biblioteki im. Zielińskich TNP

Notatki Płockie 44/2-179, 7-8

1999

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

JULIUSZ SŁOWACKI W ZBIORACH BIBLIOTEKI IM. ZIELIŃSKICH TNP

Wśród wielu cennych pozycji zgromadzonych w Bibliotece im. Zielińskich TNP znajdują się pierwodruki dzieł Juliusza Słowackiego - wydane za jego życia oraz pierwsze wydania pośmiertne.

Do opublikowanych za życia autora należą "Poema Piasta Dantyszka herbu Leliwa o Piekło" wydane w 1839 r. przez Eustachego Januszkiewicza i wydrukowane w oficynie Bourgogne i Martinet w Paryżu. Utwór ten miał pierwotnie wchodzić w skład - wydanych w tym samym roku - "Trzech poematów". Jednak na wieść o aresztowaniu matki i wuja, Teofila Januszewskiego, Słowacki postanowił wydać poemat osobno i bezimennie, aby nie pogarszać ich położenia¹. Poemat ma bowiem mocno antycarską wymowę. Miejsce "Dantyszka" w "Trzech poematach" zajął "Wacław" obok "Ojca zadżumionych" i "W Szwajcarii". Utwory nie miały najlepszych recenzji. Stanisław Ropelewski na łamach "Młodej Polski" (nr 8 z 21 marca 1839 r.) zarzucał im "śmieszność" i "cudaczność". Słowacki odpowiedział wprawdzie na atak w następnym numerze pisma oraz w trzeciej pieśni "Beniowskiego", ale nie zmieniło to ogólnej niechęci do poety.

Innym pierwodrukiem będącym w posiadaniu Biblioteki im. Zielińskich TNP jest "Mazepa", tragedia wydana w Paryżu w 1840 r. Pracę nad nią Słowacki zaczął już jesienią 1834 r. W ciągu kilkunastu dni napisał wtedy wszystkie 5 aktów:

"Jakoż we dni kilkanaście napisałem tragedią, na której płakałabyś Mama, jeśli nie po Mazepie, to po Julku" pisał poeta 7 listopada 1834 r. w liście do matki. Dalszy jego fragment świadczy o dobrej znajomości praw rynku przez uduchowionego romantyka:

"Mazepa" ten jednak nie wygalopuje w świat tego roku, bo handel przeciętny i z książkami źle idzie. Więc będę cierpliwy, poczekam rok jeden, czy się spusty bibliotekarskie nie otworzą... Tymczasem niech "Mazepa" leży w tece [...]².

Długo jednak utwór w tece nie poleżał. Po lekturze "Pana Tadeusza" Słowacki "Mazepę" spalił³. Druga redakcja tragedii powstała w końcu 1839 r., na początku 1840 wyszła z drukarni Bcurgogne i Martinet w Paryżu. Egzemplarz będący w posiadaniu Biblioteki im. Zielińskich TNP pochodzi ze zbioru Gustawa Zielińskiego, o czym informuje pieczęć własnościowa.

Prapremiera teatralna miała miejsce w Budapeszcie 13 grudnia 1847 r. Z uwagi na słaby przekład na węgierski z języka niemieckiego, wyreżyserowane przez Gabora Egressy, przedstawienie nie było udane i po dwóch wieczorach zostało zdjęte z afisza. "Mazepę" wystawiano w tym roku na Węgrzech jeszcze dwukrotnie⁴.

W Comedie Francaise miała natomiast miejsce premiera "Księża Marka". Było to 24 kwietnia 1843 r. Jed-

Juliusz Słowacki

nak dopiero pod koniec listopada tegoż roku dramat opuścił paryską drukarnię Maulde i Renou. Egzemplarz znajdujący się w Bibliotece także stanowił własność Gustawa Zielińskiego.

Mimo zmysłu do interesów - Słowacki z pewnym powodzeniem grał przecież na giełdzie - "Książd Marek" nie był najlepszą inwestycją finansową. Druk kosztował poetę 290 franków, z czego do końca roku zwróciło się tylko 20 ze sprzedanych pięciu egzemplarzy⁵. Wydanie dramatu wpłynęło też na ochłodzenie stosunków z Zygmuntem Krasińskim. Powodem było przedstawienie w niekorzystnym świetle Michała Krasińskiego, marszałka generalnego konfederacji barskiej, przodka poety.

Interesującym drukiem jest również list "Do księcia A[dama] C[zarotorskiego]". Wydał go Słowacki w 1846 r. w "Wydawni polskiej" w Paryżu, podpisując Republikanin z Ducha. Drukiem tym mocno już schorowany poeta chciał włączyć się w nurt walki politycznej.

W zbiorach Biblioteki im. Zielińskich TNP znajduje się też pierwodruk poematu historiozoficznego pt. "Król - Duch" z 1847 r. Wydano wówczas pierwszy rapsod. Pełne wydanie ukazało się długo po śmierci Słowackiego, w latach 1924-1925 we Lwowie. Nad poematem pracował autor od roku 1845 aż do początku 1849 (roku śmierci). Książeczka wyszła z drukarni Maulde i Renou, kosztowała 1 franka na papierze zwyczajnym i 1 franka 50 centymów na welinie.

Egzemplarz pochodzi z kolekcji skępskiej Gustawa Zielińskiego. Brak w nim karty tytułowej.

Reakcje na utwór były różne. Zygmunt Krasieński w liście do Delfiny Potockiej z 10 lutego 1847 r. zarzuca poematowi zawilżość:

"Czytałem wczoraj "Króla - Ducha" - wolałbym był logikę heglowską - jaśniejsza, choć nic na ziemi zawilżej i niezrozumiałej napisanego nie masz, jednak twierdząc, że zrozumiałsz"6.

W liście do Konstantego Gaszyńskiego z 24 lutego 1847 r. pisał:

"Nic prawie nie zrozumiał w "Królu - Duchów", jeśli dwadzieścia strof, to najwięcej; wiersz przśliczny, ale to jak w kalejdoskopie, rysunki barw pełne, lecz bez treści żadnej [...]. Albo ja wariat, czytelnik, albo autor [...]"7.

W "Dzienniku Narodowym" w numerze 308 z 6 marca 1847 r. opublikowano jednak entuzjastyczny wiersz nieznanego autorstwa pt. "Do Juliusza Słowackiego". Redakcja zamieściła ponadto notę redakcyjną, która jest jednocześnie pierwszą i jedyną za życia poety recenzją "Króla - Ducha"8.

Pierwsze zbiorowe wydanie dzieł Słowackiego ukazało się już po jego śmierci w latach 1860-1862. Biblioteka im. Zielińskich TNP posiada jedynie tom trzeci tego wydania. Oficynę F.A. Brockhousa opuszcza wówczas czterotomowa edycja "Pism Juliusza Słowackiego" w serii Biblioteka Pisarzy Polskich. Pamiętać należy, iż była to edycja korsarska, bez porozumienia z jedynym wówczas spadkobiercą praw autorskich po Juliuszu Słowackim, jego wujem, Teofilem Januszewskim9. Do końca wieku ukazały się jeszcze cztery wydania w tej oficynie.

Należy też wspomnieć o trzynomowym wydaniu "Pism pośmiertnych" (wydanie może być pośmiertne, pisma nie) Słowackiego. Ukazało się ono we Lwowie

nakładem "Ossolineum" w 1866 r. Zawiera utwory nie drukowane za życia poety. Podstawą edycji stały się rękopisy Słowackiego, będące w posiadaniu Teofila Januszewskiego. To on skontaktował się w 1860 r. z profesorem Uniwersytetu Lwowskiego, Antonim Małeckim, który przygotował pisma do druku. Dochód z ich wydania, zgodnie z wolą Teofila i Hersylii Januszewskich, przeznaczony został na "stały fundusz służyć mający na wsparcie dla biednej młodzieży poświęcającej się zawodowi naukowemu"10. Ze stypendium tego korzystali studenci Uniwersytetu Lwowskiego, m.in.: Wilhelm Bruchnalski, Juliusz Kleiner, Stefan Vrtel-Wierczyński.

Antoni Małeki opracował też pierwszą monografię życia i twórczości Juliusza Słowackiego. Pozycja ta również znajduje się w zbiorach Biblioteki im. Zielińskich TNP. Po wykorzystaniu materiały z archiwum Januszewskich zostały przekazane Zakładowi Narodowemu im. Ossolińskich11.

Niezwykle interesujące są też pamiętki związane z "Groblem Agamemnona". Pierwszą z nich jest odpis tego wiersza sporządzony przez porucznika 2 pułku ułanów z 1831 r. Adama Wrońskiego12.

Drugą stanowi rękopis wiersza pt. "Na Grób Agamemnona Juliusza Słowackiego" autorstwa Józefa Feliksa Zielińskiego. Ten napisany w 1863 r. w Atenach utwór mógłby być doskonałym uzupełnieniem antologii Wiktora Hahna pt. "Juliusz Słowacki w poezji polskiej" ("Ossolineum", 1955). Wiersz zawiera polemikę ze zbyt surową - zdaniem Zielińskiego - oceną Polaków w "Grobie Agamemnona".

W zbiorach Biblioteki im. Zielińskich TNP znajduje się w sumie 270 pozycji (w 370 woluminach) dotyczących Słowackiego, w tym 100 pozycji (w 120 wol.) o Słowackim i jego twórczości oraz 170 wydań (w 250 wol.) utworów samego Słowackiego.

PRZYPISY:

¹ *Kalendarz życia i twórczości Juliusza Słowackiego*. Oprac. Eugeniusz Sawrymowicz. "Ossolineum" 1960, s. 310-311.

² *Korespondencja Juliusza Słowackiego*. Oprac. Eugeniusz Sawrymowicz. "Ossolineum" 1962, t. 1, s. 267.

³ List do matki z 5 lutego 1835 r. oraz do Eustachego Januszkiewicza z 17 lutego 1835 r. [w:] *Korespondencja Juliusza Słowackiego*, op.cit., t. 1, s. 280 i 286.

⁴ *Kalendarz życia i twórczości Juliusza Słowackiego*, op.cit., s. 552-553.

⁵ Tamże, s. 456.

⁶ Krasieński Zygmunt, *Listy do Delfiny Potockiej*. Oprac. Zbigniew Sudolski. Warszawa, PIW 1975, t. 3, s. 262.

⁷ Krasieński Zygmunt, *Listy do Konstantego Gaszyńskiego*. Oprac. Zbigniew Sudolski. Warszawa, PIW 1971, s. 443-444.

⁸ *Kalendarz życia i twórczości Juliusza Słowackiego*, op.cit., s. 539.

⁹ Sudolski Zbigniew, *Początki dziejów spuścizny literackiej Słowackiego* [w:] *Juliusz Słowacki. W sto pięćdziesiątą rocznicę urodzin. Materiały i szkice*. Warszawa, PIW 1959, s. 444-445.

¹⁰ "Dziennik Literacki" 1865 nr 54. Podaję za: Sudolski Zbigniew, *Początki dziejów spuścizny literackiej Słowackiego*, op.cit., s. 450.

¹¹ Sudolski Zbigniew, *Słowacki. Opowieść biograficzna*. Warszawa, Ancher 1956, s. 336.

¹² Notka biograficzna Adama Wrońskiego [w:] Tyrowicz Marian, *Towarzystwo Demokratyczne Polskie 1832-1863. Przywódcy i kadry członkowskie. Przewodnik bibliograficzny*. Warszawa, Książka i Wiedza 1964, s. 767.